

Олександр СКРЯБІН

кандидат історичних наук, старший дослідник
Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2719-8400>
Scopus Author ID: 57205495423
Електронна пошта: skryabin07@meta.ua

Ігор ЄВСЄЄВ

Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1450-1378>
Електронна пошта: evseev8@ukr.net

Василь ДЕМБІЦЬКИЙ

Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1049-8100>
Електронна пошта: milcad@ukr.net

Костянтин ХАЛІМАНЕНКО

Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4822-2431>
Електронна пошта: khaliman0106@gmail.com

**ВІДСІЧ ШИРОКОМАСШТАБНІЙ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ
РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА СУМСЬКОМУ НАПРЯМКУ:
ПОЧАТКОВА ФАЗА ВТОРГНЕННЯ (24.02–11.04.2022)**

Автори статті відтворили перебіг подій відсічі Силами оборони України широкомасштабній збройній агресії рф на Сумському напрямку під час початкової фази вторгнення на територію нашої держави у лютому–квітні 2022 року. У представленому дослідженні проаналізовано організацію оборони головних транспортних вузлів Сумщини, через які російські загарбники намагалися прорватися до Києва, Чернігова та Харкова. Доведено, що завдяки стійкості та героїзму українських захисників, добровольців та мешканців міст, селищ і сіл вдалося скувати сили противника на Сумському напрямку та значно послабити його боєздатність. У результаті українська армія отримала можливість перегрупуватися, підтягнути резерви та поповнити запаси на інших напрямках ведення стратегічної оборонної операції.

Ключові слова: відбиття широкомасштабного вторгнення, Сили оборони України, захисники, оборонці, територіальна оборона, російські війська, загарбники, окупанти.

Постановка проблеми. 24 лютого 2022 р. рф почала широкомасштабне військове вторгнення в Україну під надуманою назвою «спеціальна військова операція», що ознаменувало новий етап збройної агресії проти України. Напад відбувся по усій довжині спільного кордону, а також із територій тимчасово окупованого Криму та республіки білорусь. Найпотужніше угруповання

противника вторглося на Сумському напрямку, в Північно-Західній операційній зоні.

Актуальність дослідження полягає в тому, що історія ведення оборони українською армією на Сумському напрямку (24 лютого – 11 квітня 2022 р.) проти російських загарбників на початковій фазі їх вторгнення в Україну у вітчизняній історіографії ще не достатньо досліджена і на

сьогодні бракує офіційних джерел, на які можна було б спиратися для вивчення зазначеної проблематики. Автори цієї розвідки частково дослідили події, що відбувалися на Сумському напрямку у визначений історичний період, та здійснили їх воєнно-історичний опис.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Після початку широкомасштабного вторгнення рф вітчизняні дослідники приступили до вивчення історії нового етапу російсько-української війни. На сьогодні дослідження проблематики, що розглядається, частково представлені у колективних працях науковців Національного університету оборони України (Коваль, М. (за заг. ред.). 2023) та Центру досліджень воєнної історії Збройних Сил України (Залужний, В. (голов. ред.). 2023; На захисті Сумщини... 2023). Заслужують на увагу розвідки С. Сегеди та В. Машталіра про підрозділи Територіальної оборони (далі – ТРО), що брали участь у бойових діях на Сумському напрямку (Сегеда, С. & Машталір, В. 2022), а також В. Грицюка та О. Пашкової, які проаналізували початкову фазу широкомасштабного вторгнення рф (Грицюк, В. & Пашкова, О. 2024).

Важливим джерелом інформації стали спогади осіб, які обороняли населені пункти Сумської області та брали безпосередню участь у бойових зіткненнях із ворогом (Батальйон «виговців» за місяць затрофеїв 10 танків росії. 2022; Герой України Денис Дикий розповів про оборону Охтирки. 2022; Герой України, командир 58-ої бригади Дмитро Кашенко... 2022; Командир 16-го батальйону 58-ої бригади Володимир Логуш... 2022; Командир протитанкової прикордонної застави позивний Легат... 2022; Майор Богдан Гарнага, позивний Бахмат... 2022; Заступник командира 93-ої бригади полковник Олександр Сліпко... 2023; Як Тростянець виривали з кантемирівських пазурів. 2023; Оборона Сумщини: Лебедин став кладовищем для росіян. 2023; Як сумські добровольці російську елітну армію проганяли. 2023; Филь, О. 2024). До джерел автори також залучили оперативні зведення Генерального штабу та видів ЗС України, розміщені на їх офіційних сторінках у соціальних мережах, матеріали періодичних видань та наукових конференцій.

Мета статті полягає у відтворенні перебігу подій відсічі широкомасштабній збройній агресії під час початкової фази вторгнення збройних сил рф в Україну, що відображає характер і безпосередньо бойові дії на Сумському напрямку;

виокремленні ключових віх оборони населених пунктів Сумщини; введенні у науковий обіг нових документальних матеріалів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Вранці 24 лютого 2022 р. низка ділянок державного кордону України на Сумському напрямку зазнала збройного нападу з боку росії. Після здійснення ракетно-артилерійських та мінометних обстрілів збройні сили рф перетнули державний кордон нашої держави. Для проведення наступальної операції, напередодні вторгнення в Україну на цьому напрямку противник зосередив угруповання сил у складі 36-ї й 41-ї загальновійськових армій, що нараховувало 14 батальйонно-тактичних груп (далі – БТГр) (9 600 військовослужбовців, 320 танків, 460 бойових броньованих машин) та системи їх оперативного й логістичного забезпечення. Згодом угруповання було посилене за рахунок 90-ї танкової дивізії (Залужний, В. (голов. ред.). 2023, с. 216).

На цьому напрямку російське вище військово-політичне керівництво планувало швидко захопити обласні центри – Суми, Чернігів та головні логістичні вузли областей, щоб безперешкодно просуватися у напрямку Києва, оточити його зі сходу та північного сходу, а також вийти із північного заходу до Харкова. Для забезпечення просування в напрямку Харкова противник планував захоплення Охтирки. Маючи на той час значну перевагу в особовому складі та військовій техніці, особливо у засобах повітряного нападу, ракетної артилерії, противник був упевнений у блискавичному завершенні бойових дій на свою користь (На захисті Сумщини... 2023, с. 5).

У відповідь Збройні Сили України розпочали стратегічну оборонну операцію, яку проводили у формі тактичних дій підрозділів і військових частин. На Сумському напрямку було задіяно угруповання Сил оборони у складі 15-го та 16-го окремих мотопіхотних батальйонів (далі – омпб) та танкового батальйону 58-ї окремої мотопіхотної бригади (далі – омпбр) імені гетьмана Івана Виговського, 91-го окремого Охтирського полку оперативного забезпечення (далі – опоз), підрозділів 93-ї окремої механізованої бригади «Холодний Яр» (далі – омбр), 81-ї окремої аеромобільної бригади (далі – оаеомбр), 117-ї окремої бригади Територіальної оборони (далі – обр ТРО), Національної гвардії (далі – НГ) України, Державної прикордонної служби (далі – ДПС) України, а також підрозділів охорони територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки Сум-

ської області. Варто зазначити, що на той час 117-та обр ТрО нараховувала кількасот військовослужбовців і 500 резервістів. Підрозділи бригади дислокувалися у населених пунктах: Суми, Конотоп, Ромни, Шостка, Охтирка, Степанівка. Головні зусилля українських захисників на цьому напрямку були зосереджені на веденні оборонних дій, відбитті наступу російських військ активними бойовими діями під час ведення маневреної оборони та недопущенні просування противника до Києва, Чернігова і Харкова. Стимування ворога мало також на меті виграти час для забезпечення доукомплектування Сил оборони України резервістами та військовозобов'язаними по мобілізації («У нас є всі можливості... 2023; На захисті Сумщини... 2023, с. 2, 3; Мороз, В. М. (за заг. ред.). 2023, с. 29, 33).

Для цього ЗС України почали здійснювати перегрупування та займати оборонні рубежі на Сумщині для блокування основних автошляхів пересування ворожих колон техніки, що прямували на Київ, на таких ділянках трас, як М02: Кіпті–Бачівськ; Р44: Суми–Білопіль–Путівль–Глухів; Н07: Суми–Київ. Основні бойові дії у перший день вторгнення розгорнулися на напрямку Путівль–Глухів у районі с. Перемога; перехресті ділянок трас Київ–Москва та Шостка–Глухів у районі м. Глухів; на ділянці траси Київ–Москва, у районі населеного пункту Бачівськ; у містах Суми, Охтирка та Конотоп.

Для обмеження мобільності російських військ через посилення перешкод природного походження руйнуванням об'єктів транспортної інфраструктури, інженерні підрозділи ЗС України підірвали низку важливих мостів, що з'єднували основні траси переміщення противника, через р. Десна, у районі Пирогівки, р. Ворскла, у Климентовому, р. Сейм, біля Батурина (Красота, І. 2023, с. 62).

Першими дали відсіч російським загарбникам українські прикордонники. О четвертій годині ранку в бій із противником вступили військовослужбовці відділу прикордонної служби «Глухів» на пункті пропуску «Бачівськ». Через раптовий напад українські захисники були озброєні лише автоматичною зброєю. Під час бою частина оборонців зазнала поранень, а 26 прикордонників потрапили у полон. О 04:30 у бій вступили прикордонники відділу «Велика Писарівка», однак, під натиском переважаючих сил противника були змушені відійти із займаних на кордоні позицій (Командир 16-го батальйону 58-ої бригади Володимир Логуш... 2022).

Згодом, щоб зупинити пересування ворога трасою Київ–Москва, у район перехрестя ділянок трас Кіпті–Бачівськ та Путівль–Шостка, майже у 20 км від кордону з рф, із Глухова висунулися підрозділи 16-го омпб 58-ї омпбр, що зайняли оборону біля так званого «московського» мосту. При наближенні ворожої бронетехніки особовий склад 16-го омпб вступив у бій із переважаючими силами противника, що рухалися у складі колони: 39 БТР, 10 танків та броньованих автомобілів «Тигр». Українські захисники відкрили вогонь на ураження із заздалегідь підготовлених засідок та знищили дві ворожих БМП. Після перших втрат противник вирішив прориватися, щоб якомога швидше дістатися Києва. Проте за результатами бою лише половина військової техніки зі складу російської колони прорвалася у бік населеного пункту Кролевець (Герой України, командир 58-ої бригади Дмитро Кашенко... 2022).

Одночасно у бій із ворожою колоною на ділянці траси Київ–Москва, у районі пункту пропуску «Бачівськ» вступила бойова група зі складу 16-го омпб, що вирушила на допомогу прикордонникам. Українські захисники знищили чотири одиниці ворожої бронетехніки, однак, були вимушені зняти боєкомплект та пішки евакуюватися, зазнавши уражень чотирьох машин.

У районі Шостки оборону тримав танковий батальйон 58-ї омпбр, який з початку збройного вторгнення рф вів зустрічні бої із диверсійно-розвідувальними групами противника. Зважаючи на те що ворог прорвався на іншому напрямку по трасі Бачівськ–Кіпті та «транзитом» пройшов Глухів, танковому батальйону бригади довелося відходити на проміжний рубіж у район населеного пункту Вертіївка, Чернігівської області (Батальйон «виговців» за місяць затрофеїв 10 танків росії. 2022).

Отже, вранці 24 лютого у тилу підрозділів 16-го омпб 58-ї омпбр перебували російські десантники, а по усіх основних трасах пересувалася ворожа техніка. У цій ситуації командування 58-ї омпбр прийняло рішення про відхід батальйону до міста Батурин (Чернігівська обл.) та інших місць зосередження. Опинившись у тилу противника, особовому складу довелося здійснити піший марш у визначений район зосередження, без техніки через високу ймовірність її ураження (Командир 16-го батальйону 58-ої бригади Володимир Логуш... 2022).

У другій половині дня 24 лютого інша, змішана колона ворожої техніки із 300 одиниць прорвалася через Глухів та наблизилася до

населеного пункту Конотоп. Оборону в місті зайняв 15-й омпб 58-ї омпбр, який зранку у важких умовах здійснив 120-кілометровий марш із пункту постійної дислокації (с. Стецьківка, Сумський район). Близько 17:00 колона російської військової техніки увійшла в Конотоп. Майже три години особовий склад 15-го омпб стримував наступ противника у кварталах міста, однак, незважаючи на втрати в особовому складі та військовій техніці, російські війська не припиняли рух, намагаючись вийти із Конотопа найкоротшим шляхом у напрямку Києва. Зважаючи на загрозу оточення оборонців Конотопа без можливості підвезення боєприпасів, командир 58-ї омпбр прийняв рішення про відхід батальйону в напрямку Батурина (Майор Богдан Гарнага, позивний Бахмат... 2022).

Упродовж дня українські захисники зупинили пересування колони противника на ділянці траси Путивль–Глухів, застосувавши ПТРК «Javelin» та знешкодивши 15 танків Т-72, а також у районах населених пунктів Грем'яч та Кролевець (Генеральний штаб ЗСУ. Оперативна інформація станом на 17:00... 2022).

25 лютого Сили оборони продовжили завдавати ударів по противнику на околицях Конотопа, знищивши близько 40 одиниць ворожої техніки. Унаслідок важких боїв, значних втрат і проблем із постачанням російські окупанти зупинилися біля міста та взяли його в оточення. 2 березня російське командування безуспішно намагалося домовитися з місцевою владою про патрулювання Конотопа і вилучення зброї у громадян. Жителі міста натомість почали посилено готуватися до захисту та створювати загони ТрО (Сухопутні війська ЗС України. 25 лютого. 2022).

Отже, стрімке просування російських військ на усіх напрямках бойових дій та відсутність суцільної оборони створили загрозу оточення підрозділів 58-ї омпбр. Стримувати переважаючі сили противника на величезній ділянці наступу (до 270 км) стало неможливим. Відхід підрозділів з'єднання на визначені рубежі у Чернігівську область дав змогу зберегти особовий склад та військову техніку бригади, яка у подальшому взяла участь у розгромі російських військ на Чернігівському напрямку (На захисті Сумщини... 2023, с. 6).

Стратегічним форпостом на шляху пересування противника до Києва та Харкова стала Охтирка. Разом із Сумами та Харковом це місто створило своєрідну прикордонну лінію оборони України на північному сході. У разі захоплення

Охтирки перед противником відкрились би шляхи на Полтаву, Миргород, Гадяч та далі вглиб країни у напрямках Києва і Харкова. Згідно з рішенням Головнокомандувача ЗС України оборона міста була покладена на командира 91-го опоз полковника Д. Дикого. Крім особового складу цієї військової частини, місто захищали військовослужбовці 154-го окремого батальйону ТрО та інших підрозділів місцевого гарнізону. Основне озброєння українських захисників на той час складалося лише зі стрілецької зброї, 200-х гранатометів та двох БТР-70. Для їх підсилення військове командування відправило 3-тю БТГр 93-ї омбр (Филь, О. 2024).

До Охтирки російські війська рухалися з боку Кириківки та Великої Писарівки, увійшовши у місто 24 лютого близько 10:00. Варто зазначити, що на той час підрозділи 93-ї омбр ще не встигли вийти на рубіж оборони міста. Спочатку поблизу розташування 91-го опоз помітили російських розвідників зі складу 96-ї окремої розвідувальної бригади (далі – орбр) на цивільній техніці, а згодом – військову колону зі складу 4-ї Кантемирівської танкової дивізії 1-ї танкової армії рф: чотири танки Т-72, дві БМП, броньовані автомобілі «Тайфун» і «Рись», дві командно-штабних машини та «Урал» із танковим боєкомплектom. Українські захисники відкрили вогонь по колоні противника із дахів будівель, пошкодили танк та підбили вантажівку. На виїзді з міста підрозділ батальйону ТрО вступив у бій із десантом противника, який перебував у підбитому «Тайфуні». Російські десантники встигли відступити до лісосмуги, де протягом наступних двох тижнів їх вистежили українські захисники. У першому бою оборонці Охтирки захопили російські броньовані автомобілі «Тайфун» та «Рись», а також штабний автомобіль КамАЗ (Герой України Денис Дикий розповів про оборону Охтирки. 2022).

Цього ж дня у місто увійшла численна колона російської військової техніки, яку атакували підрозділи 3-ї БТГр 93-ї омбр. Ведення вогню із гранатометів по броньованій техніці виявилось неефективним, але українським захисникам вдалося знищити командний пункт 96-ї орбр противника разом із її керівним складом. Надвечір підрозділи 93-ї омбр вийшли на рубіж оборони на трасі Суми–Харків, у бік Великої Писарівки, перекривши ворогу шляхи пересування на Київ та Харків. Наступного дня російські окупанти знову безуспішно намагалися прорватися через Охтирку, але були зупинені вогнем оборонців 93-ї омбр і відмовилися від штурмів міста. У подальшому

підрозділи 91-го опоз та 93-ї омбр успішно обороняли Охтирку та знищували ворожі колони під Тростянцем (Заступник командира 93-ої бригади полковник Олександр Сліпко... 2023).

Важливим завданням для противника було захоплення міста Тростянець для забезпечення подальшої транспортної розв'язки у напрямку Києва через Суми, Охтирку та Ромни. За свідченнями міського мера, озброєний опір агресору в Тростянці 24 лютого організувати не вдалося у зв'язку з тим, що добровольче формування ТрО не було сформовано через нестачу озброєння, хоча бажаних вступити до її лав було майже 160 осіб. Протягом дня містом почали пересуватися ворожі колони, що заходили з пункту пропуску «Велика Писарівка» і слідували у напрямку Києва в обхід міст Суми та Ромни. Уже надвечір Тростянець повністю було оточено російськими військами (Мер зруйнованого Тростянця: Росія винищує найуспішніші міста України. 2022).

Водночас, щоб унеможливити пересування ворога ділянкою траси Н12: Тростянець–Охтирка, один із підрозділів 93-ї омбр 24 лютого закріпився на позиціях біля заправки «Маршал» на західних околицях Тростянця та промислової зони у напрямку Великої Писарівки. Цього ж дня підрозділ вступив у бій із противником, що прямував на Охтирку. Всі ворожі атаки були відбиті. Після невдалого повторного нападу наступного дня російські окупанти відмовилися від штурмів Охтирки з боку Тростянця. Для допомоги українській армії у виявленні та знищенні ворога місцеве населення Тростянецької громади організувало партизанський рух. Завдяки цілевказанням партизанів українські оборонці знищували російські військові колони на шляхах їх пересування. Силами танкового та артилерійського полків, що базувалися у Тростянці та на його околицях, противник не зміг чинити організований опір лише двом механізованим ротам 93-ї омбр. 22 березня українські захисники взяли Тростянець у напівоточення та почали поступовий штурм міста, яке звільнили від російських окупантів 26 березня (Як Тростянець виривали з кантемирівських пазурів. 2023).

Щоб якомога швидше дістатися Києва з північного сходу, ворог спрямував військові колони на Суми. Саме траса Суми–Київ відкривала противнику прямий шлях до столиці України через Ромни та Прилуки. Перша російська військова колона, що прорвалася до Сум об 11:00, рушила без зупинок в обхід міста на Київ. З цього часу Суми почали активно готуватися до оборони,

яку очолив командир 117-ї обр ТрО полковник С. Кар'ян. До складу оборонців міста увійшли військовослужбовці 5-ї БТГр 81-ї оаебр, які вранці прибули із Лебедина, 150-го батальйону ТрО та мешканців обласного центру. Скориставшись відсутністю російських військ у місті, українські захисники почали облаштовувати блокпости навколо Сум, нарощувати свої сили та засоби на в'їздах у місто, організовувати видачу стрілецької зброї та боєприпасів із військових складів. Загалом вдалося озброїти близько 10 тис. осіб, що у подальшому стало стримуючим фактором для намірів росіян захопити місто.

Опівдні 24 лютого на північно-західній околиці Сум – Білопільському шляху, біля залізничного перехрестя у бій із ворожою колоною у складі 10 одиниць техніки, що рушила з боку Конотопа, вступив зведений загін оборонців від ЗС (підрозділ 5-ї БТГр 81-ї оаебр), НГ та ДПС України. Під час бою було знищено (уражено) два БТР та одну БМП противника. Російські окупанти не очікували такого опору та відступили у лісосмугу. Невдовзі українські захисники помітили ще одну ворожу колону, що повертала на Білопілья, знову вступили у бій та знищили по одиниці БМП-1 та БТР. Однак, враховуючи швидке пересування російських загарбників навколо Сум та загрозу повного оточення цього зведеного загону, українське військове командування прийняло рішення про переміщення підрозділу 81-ї оаебр до обласного центру для посилення оборони у самому місті, а підрозділів НГ та ДПС України – до Лебедина, оборону якого їх особовий склад успішно тримав у подальшому (Командир протитанкової прикордонної застави позивний Легат... 2022).

У другій половині дня 24 лютого військові колони противника намагалися увійти до Сум одночасно з трьох напрямків. У районі військового містечка у бій із російськими окупантами вступили військовослужбовці 5-ї БТГр 81-ї оаебр, які разом із особовим складом 150-го батальйону ТрО та добровольцями знищили російську колону забезпечення, що прямувала до місцевого аеропорту для заправки танкової колони. Невдовзі, о 22:00, біля КПП військового містечка українські оборонці знову вступили у бій з окупантами. Близько другої години ночі противник зазнав поразки та відступив. У наступні дні ворог кілька разів безуспішно намагався захопити Суми (Як сумські добровольці російську елітну армію проганяли. 2023).

Оборону Лебедина здійснювали підрозділи 81-ї оаебр, територіального центру комплекту-

вання, НГ України та ДПС України, а також близько 300 резервістів, якими мали комплектуватися військові частини ЗС України. 26 лютого противник намагався атакувати Лебедин із північного сходу, але у передмісті його зупинили українські десантники вогнем артилерії. 10 березня окупанти зробили нову спробу наступу, однак, оборонці міста зірвали ворожі плани. Крім того, на початку квітня, під час втечі окупантів із Сумщини Сили оборони України захопили 15 російських танків та взяли у полон 24 представників незаконних збройних формувань «днр» (Оборона Сумщини: Лебедин став кладовищем для росіян. 2023; Мороз, В. М. (за заг. ред.). 2024, с. 27).

Із початком широкомасштабної збройної агресії рф проти України захисники обласного центру та інших міст Сумщини почали готуватися до тривалої оборони: нарощувати бойові спроможності підрозділів 117-ї обр ТрО, систему блокпостів та створювати добровольчі формування територіальних громад. Так, підрозділи 150-го та 155-го батальйонів ТрО надійно захищали Суми від неодноразових спроб ворога захопити місто. 2 березня на його околицях вони відбили у противника сім одиниць бронетехніки. Навколо Шостки оборонці організували сім блокпостів. Також у більшості населених пунктах Шосткинського району було сформовано загони територіальної оборони. Один із них 1 березня взяв під контроль ділянку траси Бачівськ–Кіпті у Глухівському районі, щоб унеможливити переміщення ворожих колон через пункт пропуску «Бачівськ» у напрямку Києва. У Ромнах оборону тримав 152-й батальйон ТрО. Завдяки місцевим оборонцям у с. Пустовійтівка, що поруч із Ромнами, 1 березня підрозділи Сил оборони України за підтримки БпЛА «Bayraktar» знищили колону російської військової техніки у кількості 80 одиниць, із них майже половина припала на ракетні системи залпового вогню БМ-21 «Град» (На захисті Сумщини... 2023, с. 8; Сегада, С. & Машталір, В. 2022, с. 156).

Щоб виснажити ворога та ослабити його боєздатність, Сили оборони України у лютому–березні 2022 року систематично наносили відчутних ударів по російських окупантах, їх колонах та районах розтушування особового складу і військової техніки. Зокрема, у ніч на 1 березня завдяки ракетно-артилерійським ударам та за підтримки БпЛА «Bayraktar» у Лебединському та Охтирському районах було знищено п'ять численних (майже 100 одиниць у кожній) колон ворожої техніки, що складалися з танків, БМП, самохідних артилерійських установок (далі – САУ), зенітних

ракетних комплексів (далі – ЗРК) «Бук», РСЗВ БМ-21 «Град» тощо. Високий рівень військової майстерності продемонстрували артилеристи 93-ї омбр, які у ніч на 16 березня без пошкодження цивільної інфраструктури знищили важливий об'єкт противника на залізничному вокзалі Тростянця – гаубичний дивізіон на базі САУ «Мста-С», що обстрілював місто та його околиці. Водночас українські оборонці у Боромлі (Охтирський район) уразили склад боєприпасів, кілька САУ та ЗРК «Бук». Крім того, 18 березня поблизу с. Білки, на околицях Тростянця військовослужбовці 93-ї омбр знищили колону російської військової техніки 4-ї танкової Кантемирівської дивізії (чотири танки, 25 автомобілів, чимало БПМ, САУ та ЗРК «Тор») та взяли у полон 35 окупантів (Коваль, М. (за заг. ред.). 2023, с. 159–161).

На початку третьої декади березня на Сумському напрямку противник уже втратив наступальний потенціал, його просування було зупинене майже на усій території області. Ворог продовжував зазнавати суттєвих втрат та мав проблеми із логістикою. Його спроби здійснити перегруповування та відновити наступальні дії виявилися невдалими. З огляду на це у перших числах квітня російське командування прийняло рішення про недоцільність подальших спроб утримати під своїм контролем тимчасово окуповані території на цьому напрямку. Прискорене виведення російських військ на територію рф перетворилося на хаотичну втечу. 11 квітня 2022 р. було повністю відновлено контроль над державним кордоном України у Сумській області. Сили оборони України остаточно вибили ворога та деокупували область. Опір населених пунктів Сумщини не дав противнику дістатися Києва. (Генеральний штаб ЗСУ. Оперативна інформація станом на 18:00... 2022; Річниця звільнення Сумської області... 2023).

Висновки. Дії українських оборонців на Сумському напрямку на початковій фазі вторгнення збройних сил рф суттєво деморалізували противника й дали змогу побудувати ефективну українську оборону. Стійкий опір захисників і захисниць України завадив ворогу взяти під контроль головні адміністративні центри й залізничні вузли регіону. Незважаючи на нестачу протитанкових засобів та суттєву перевагу окупантів в особовому складі, бронетехніці та повітряних засобах, Сили оборони України маневреними бойовими групами максимально ефективно уражали російські військові колони, що зухвало просувалися вперед у західному напрямку, не

прикриваючи навіть свої фланги та намагаючись якнайшвидше дістатися Києва. У результаті стримування ворога на Сумському напрямку українська армія отримала можливість перегрупуватися, підтягнути резерви та поповнити запаси. Це, у свою чергу, дало змогу виграти час для організації загальної мобілізації та підготовки оборони навколо Києва й інших міст України.

Таким чином, мета і завдання українських оборонців на Сумському напрямку були повністю досягнуті, замисел противника – зірвано. Військово-політичне керівництво рф було змушене відмовитися від планів захоплення столиці України та вивести свої військові угруповання на цьому напрямку за межі державного кордону України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Батальйон «виговців» за місяць затрофеїв 10 танків росії. (2022). URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/18/bataljon-vygovcziv-za-misyacz-zatrofeyiv-10-tankiv-rosiyi/> [дата зверн.: 31.10.2024].

Генеральний штаб ЗСУ. Оперативна інформація станом на 17:00 24 лютого щодо російського вторгнення. (2022). URL: https://www.facebook.com/profile/100069092624537/search/?q=%D0%9A%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C&locale=uk_UA [дата зверн.: 04.11.2024].

Генеральний штаб ЗСУ. Оперативна інформація станом на 18:00 20 березня щодо російського вторгнення. (2022). URL: <https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/276964097950009/> [дата зверн.: 04.11.2024].

Герой України Денис Дикий розповів про оборону Охтирки. (2022). URL: <https://armyinform.com.ua/2022/07/14/geroj-ukrayiny-denys-dykyj-rozpoviv-pro-oboronu-ohtryky/> [дата зверн.: 04.11.2024].

Герой України, командир 58-ої бригади Дмитро Кашченко: «Армія росії – не друга армія світу, а найдовша армія світу». (2022). URL: https://censor.net/ua/resonance/3342787/geroyi_ukrayiny_komandyr_58oyi_brygad_dmytro_kaschenko_armiya_rosiyi_ne_druga_armiya_svitu_a_nayidovsha [дата зверн.: 30.10.2024].

Грицюк, В. & Пашкова, О. (2024). Історична періодизація російсько-української війни: методологічні аспекти та наукові рефлексії. *Воєнно-історичний вісник*, № 51 (1), с. 5–15. <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2024-51-1-5-15>.

Залужний, В. (голов. ред.). (2023). *Рік війни за свободу: Воєнно-історичний нарис російсько-української війни (24.02.2022–24.02.2023)* (у 4-х кн., Кн. I). Київ: Видавництво Ліра-К, 270 с.

Заступник командира 93-ої бригади полковник Олександр Сліпко: «За п'ять місяців біля Барвінківського на Харківщині ми знищили близько ста танків противника. І це тільки танків». (2023). URL: https://censor.net/ua/resonance/3413134/zastupnyk_komandyr_93oyi_brygady_polkovnyk_oleksandr_slipko_zapyat_misyatsiv_bilya_barvinkovogo_na/ [дата зверн.: 04.11.2024].

Коваль, М. (за заг. ред.). (2023). *Рік незламності: крах операції “Z”*. К.: НУОУ, 320 с.

Командир 16-го батальйону 58-ої бригади Володимир Логуш: «Як вони заходили через кордон? Ішла фура, за нею впритул три-чотири БТри. В темряві незрозуміло було, що то кацапська техніка». (2022). URL: https://censor.net/ua/resonance/3346498/komandyr_16go_batalyionu_58oyi_brygady_volodymyr_logush_yak_vony_zahodyly_cherez_kordon_ishla_fura_zapyat [дата зверн.: 01.11.2024].

Командир протитанкової прикордонної застави позивний Легат: «На Сумщині місцеві нам дуже допомагали. З їхньою допомогою коригували удари байрактарів і били колони ворожої техніки». (2022). URL: https://censor.net/ua/resonance/3340750/komandyr_protityankovoyi_prykordonnoyi_zastavy_pozyvnyyi_legat_na_sumschyni_mistsevi_nam_duje_dopomagaly [дата зверн.: 29.10.2024].

Красота, І. (2023). Деякі особливості застосування інженерних підрозділів Збройних Сил України під час широкомасштабного вторгнення Російської Федерації (лютий–червень 2022 р.). *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива: Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції*, Київ, Україна, 22 листопада 2022 р. К.: НУОУ, с. 62.

Майор Богдан Гарнага, позивний Бахмат: «Ми палили броню ворога, а колони навіть не зупинялися – у них було завдання якомога швидше дістатися Києва». (2022). URL: https://censor.net/ua/resonance/3341460/mayior_bogdan_garnaga_pozyvnyyi_bahmat_my_palyly_bronyu_voroga_a_kolony_navit_ne_zupynyalsya_u_nyh [дата зверн.: 01.11.2024].

Мер зруйнованого Тростянця: Росія винищує найуспішніші міста України. (2022). URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60996259> [дата зверн.: 05.11.2024].

Мороз, В. М. (за заг. ред.). (2024). *Альбом почесних найменувань військових частин Збройних Сил України. Частина I: збірник ілюстрованих інформаційних матеріалів*. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 84 с.

Мороз, В. М. (за заг. ред.). (2024). *Фортеці нескорених: альбом інформаційних матеріалів*. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 40 с.

На захисті Сумщини. Оборона і визволення Сумщини (лютий – квітень 2022 року). (2023). К.: ЦДВІ ЗСУ, 15 с.

Оборона Сумщини: Лебедин став кладовищем для росіян. (2023). URL: <https://armyinform.com.ua/2023/06/24/oborona-sumshhyny-abo-yak-lebedyn-stav-kladovyshhem-dlya-rosiyan/> [дата зверн.: 05.11.2024].

Річниця звільнення Сумської області: Залужний показав, як відбувалася деокупація. (2023). URL: <https://meta.ua/uk/news/video/72339-richnitsya-zvlnennya-sumskoyi-oblasti-zaluzhnii-pokazav-yak-vidbuvalasya-deokupatsiya/> [дата зверн.: 06.11.2024].

Сегеда, С. & Машталіп, В. (2022). Територіальна оборона України як феномен національної військової історії. *Український історичний журнал*. № 4, с. 148–158. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.148>.

Сухопутні війська ЗС України. 25 лютого. (2022). URL: <https://www.facebook.com/100066660016222/posts/291441756421156/?d=n> [дата зверн.: 04.11.2024].

«У нас є всі можливості й всі шанси розгромити росію на полі бою», – генерал Віктор Муженко. (2023). URL: <https://fakty.ua/417163-quot-u-nas-est-vse-vozmozhnosti-i-vse-shansy-razgromit-rossiyu-na-pole-boya-quot---general-viktor-muzhenko/> [дата зверн.: 31.10.2024].

Филь, О. (2024). «...в ті важкі дні лютого 2022-го року громада Охтирщини так згуртувалася, що вам просто не передати!»: Інтерв'ю з Героєм України полковником Д. Диким про оборону Охтирки (24 лютого – 27 березня 2022 р.) (інтерв'ю записав та підготував до друку О. Филь). *Український історичний журнал*. № 1 (574), с. 29–56. <https://doi.org/10.15407/uhj2024.01.029>.

Як сумські добровольці російську елітну армію проганяли. (2023). URL: https://www.youtube.com/watch?v=0wAv_jKYh_c [дата зверн.: 06.11.2024].

Як Тростянець виривали з кантемирівських пазурів. (2023). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/3687920-ak-trostanec-virivali-z-kantemirivskih-pazuriv.html> [дата зверн.: 05.11.2024].

REFERENCES

Batalion “vyhovtsiv” za misiats zatrofeiv 10 tankiv rosii. (2022). [The “Vygovcziv” battalion captured 10 russian tanks in a month]. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/18/bataljon-vygovcziv-za-misyacz-zatrofeyiv-10-tankiv-rosiyyi/> [Accessed: 31.10.2024]. [in Ukrainian].

Fyl, O. (2024). “...v ti vazhki dni liutoho 2022-ho roku hromada Okhtyrshchyny tak zghurtuvalasia, shcho vam prosto ne peredaty!”: Interviu z Heroiem Ukrainy polkovnykom D. Dykym pro oboronu Okhtyrky (24 liutoho – 27 bereznia 2022 r.) (interviu zapysav ta pidhotuvav do druku O. Fyl) [“...in those difficult days of February 2022, the community of Okhtyrka united so much that it simply cannot be conveyed to you!”: Interview with Hero of Ukraine Colonel D. Dykyi about the defence of Okhtyrka (February 24 – March 27, 2022) (the interview was recorded and prepared for publication by O. Fyl)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 1 (574), s. 29–56. <https://doi.org/10.15407/uhj2024.01.029> [in Ukrainian].

Heneralnyi shtab ZSU. Operativna informatsiia stanom na 17:00 24 liutoho shchodo rosiiskoho vtorhnennia. (2022). [General Staff of the Armed Forces of Ukraine. Operational information as of 17:00 February 24 regarding the Russian invasion]. URL: https://www.facebook.com/profile/100069092624537/search/?q=%D0%9A%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C&locale=uk_UA [Accessed: 04.11.2024]. [in Ukrainian].

Heneralnyi shtab ZSU. Operativna informatsiia stanom na 18:00 20 bereznia shchodo rosiiskoho vtorhnennia. (2022). [General Staff of the Armed Forces of Ukraine. Operational information as of 18:00 March 20 regarding the Russian invasion]. URL: <https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/276964097950009/> [Accessed: 04.11.2024]. [in Ukrainian].

Heroi Ukrainy Denys Dykyi rozpoviv pro oboronu Okhtyrky. (2022). [Hero of Ukraine Denys Dykyi spoke about the defence of Okhtyrka]. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/07/14/geroj-ukrayiny-denys-dykyj-rozpoviv-pro-oboronu-okhtyrky/> [Accessed: 04.11.2024]. [in Ukrainian].

Heroi Ukrainy, komandyr 58-oi bryhady Dmytro Kashchenko: «Armiia rosii – ne druha armiia svitu, a naidovsha armiia svitu». (2022). [Hero of Ukraine, commander of the 58th brigade Dmytro Kashchenko: “The

russian army is not the second army in the world, but the longest army in the world”]. URL: https://censor.net/ua/resonance/3342787/geroyi_ukrayiny_komandyr_58oyi_brygad_dmytro_kaschenko_armiya_rosiyi_ne_druga_armiya_svitu_a_nayidovsha [Accessed: 30.10.2024]. [in Ukrainian].

Hrytsiuk, V. & Pashkova, O. (2024). Istorychna periodyzatsiia rosiisko-ukrainskoi viiny: metodolohichni aspekty ta naukovi refleksii [Historical periodization of the russian-ukrainian war: methodological aspects and scientific reflections]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 51(1), s. 5–15. <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2024-51-1-5-15> [in Ukrainian].

Komandyr 16-ho batalionu 58-oi bryhady Volodymyr Lohush: «Iak vony zakhodyly cherez kordon? Ishla fura, za neiu vprytl try-chotyry BTRy. V temriavi nezrozumilo bulo, shcho to katsapska tekhnika». (2022). [Commander of the 16th battalion of the 58th brigade Volodymyr Logush: “How did they cross the border? A truck was going, followed closely by three or four armored personnel carriers. In the darkness it was unclear what katsap equipment was”]. URL: https://censor.net/ua/resonance/3346498/komandyr_16go_batalyionu_58oyi_brygady_volodymyr_logush_yak_vony_zahodyly_cherez_kordon_ishla_fura_za [Accessed: 01.11.2024]. [in Ukrainian].

Komandyr protytankovoi prykordonnoi zastavy pozyvnyi Lehat: “Na Sumshchyni mistsevi nam duzhe dopomahaly. Z yikhnoiu dopomohoiu koryhuvaly udary bairaktariv i byly kolony vorozhoi tekhniki”. (2022). [Commander of the anti-tank border post, call sign Lehat: “In Sumy region, the locals helped us a lot. With their help, we corrected the Bayraktar attacks and hit enemy columns of equipment”]. URL: https://censor.net/ua/resonance/3340750/komandyr_protytankovoyi_prykordonnoyi_zastavy_pozyvnyi_legat_na_sumschyni_mistsevi_nam_duje_dopomagaly [Accessed: 29.10.2024]. [in Ukrainian].

Koval, M. (ed.). (2023). *Rik nezlamnosti: krakh operatsii “Z”* [The Year of Invincibility: The Collapse of Operation “Z”]. K.: NUOU, 320 s. [in Ukrainian].

Krasota, I. (2023). Deiaki osoblyvosti zastosuvannia inzhenernykh pidrozdiliv Zbroinykh Syl Ukrainy pid chas shyrokomasshtabnoho vtorhnennia rosiiskoi federatsii (liutyi–cherven 2022 r.) [Some features of the use of engineering units of the Armed Forces of Ukraine during the large-scale invasion of the russian federation (February–June 2022)]. *Ukrainske viisko: suchasnist ta istorychna retrospektyva: Zbirnyk materialiv III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Kyiv, Ukraina, 22 lystopada 2022 r. K.: NUOU, s. 62. [in Ukrainian].

Maior Bohdan Harnaha, pozyvnyi Bakhmat: “My palyly broni voroha, a kolony navit ne zupynialysia – u nykh bulo zavdannia yakomoha shvydshe distatysia Kyieva”. (2022). [Major Bohdan Harnaha, call sign Bakhmat: “We burned the enemy’s armor, and the columns did not even stop – their task was to get to Kyiv as quickly as possible”]. URL: https://censor.net/ua/resonance/3341460/mayior_bogdan_garnaga_pozyvnyi_bahmat_my_palyly_bronyu_voroga_a_kolony_navit_ne_zupynialysia_u_nyh [Accessed: 01.11.2024]. [in Ukrainian].

Mer zruinovanoho Trostiansia: rosiia vynyshchuie naiuspishnishi mista Ukrainy. (2022). [Mayor of destroyed Trostianets: russia is eliminating the most successful cities of Ukraine]. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60996259> [Accessed: 05.11.2024]. [in Ukrainian].

Moroz, V. M. (ed.). (2023). *Albom pochesnykh naimenuvan viiskovykh chastyn Zbroinykh Syl Ukrainy. Chastyna I: zbirnyk iliustrovanykh informatsiinykh materialiv* [Album of honorary names of military units of the Armed Forces of Ukraine. Part I: a collection of illustrated information materials]. K.: NDTs HP ZSU, 84 s. [in Ukrainian].

Moroz, V. M. (ed.). (2024). *Fortetsi neskorenykh: albom informatsiinykh materialiv* [Fortresses of the Unconquered: an album of information materials]. K.: NDTs HP ZSU, 40 s. [in Ukrainian].

Na zakhysti Sumshchyny. Oborona i vyzvolennia Sumshchyny (liutyi – kviten 2022 roku) [Defending of Sumy region. Defence and liberation of Sumy region (February – April 2022)]. (2023). K.: TsDVI ZSU, 15 s. [in Ukrainian].

Oborona Sumshchyny: Lebedyn stav kladovyshchem dlia rosiian [Defense of Sumy region: Lebedyn became a cemetery for russians]. (2023). URL: <https://armyinform.com.ua/2023/06/24/oborona-sumshchyny-abo-yak-lebedyn-stav-kladovyshhem-dlya-rosiyan> [Accessed: 05.11.2024]. [in Ukrainian].

“U nas ye vsi mozhlyvosti y vsi shansy rozghromyty rosiiu na poli boiu”, – heneral Viktor Muzhenko. (2023). [“We have all the possibilities and all the chances to defeat russia on the battlefield,” – general Viktor Muzhenko]. URL: <https://fakty.ua/417163-quot-u-nas-est-vse-vozmozhnosti-i-vse-shansy-razgromit-rossiyu-na-pole-boya-quot---general-viktor-muzhenko> / [Accessed: 31.10.2024]. [in Ukrainian].

Richnytsia zvilnennia Sumskoi oblasti: Zaluzhnyi pokazav, yak vidbuvalasia deokupatsiia. (2023). [Anniversary of the Liberation of Sumy Region: Zaluzhnyi Showed How the Deoccupation Was Taking Place]. URL: <https://meta.ua/uk/news/video/72339-richnitsya-zvilnennya-sumskoyi-oblasti-zaluzhnii-pokazav-yak-vidbuvalasya-deokupatsiya/> [Accessed: 06.11.2024]. [in Ukrainian].

Seheda, S. & Mashtalir, V. (2022). Terytorialna oborona Ukrainy yak fenomen natsionalnoi viiskovoi istorii [Territorial Defence of Ukraine as a Phenomenon of National Military History]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 4, s. 148–158. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.148> [in Ukrainian].

Sukhoputni viiska ZS Ukrainy. 25 liutoho [UA Land Force. February 25]. (2022). URL: <https://www.facebook.com/100066660016222/posts/291441756421156/?d=n> [Accessed: 06.11.2024]. [in Ukrainian].

Yak sumski dobrovoltsi rosiisku elitnu armiiu prohanialy. (2023). [How Sumy volunteers drove away the russian elite army]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=0wAv_jKYh_c [Accessed: 30.10.2024]. [in Ukrainian].

Yak Trostianets vyryvaly z kantemirivskykh pazuriv. (2023). [How Trostyanets was snatched from the clutches of kantemirov]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3687920-ak-trostanec-virivali-z-kantemirivskih-pazuriv.html> [Accessed: 30.10.2024]. [in Ukrainian].

Zaluzhnyi, V. (ed.). (2023). *Rik viiny za svobodu: Voienno-istorychnyi narys rosiisko-ukrainskoi viiny (24.02.2022-24.02.2023)* (v 4 kn., Kn. I). Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K, 270 s. [in Ukrainian].

Zastupnyk komandyr 93-oi bryhady polkovnyk Oleksandr Slipko: “Za piat misiatsiv bilia Barvinkovoho na Kharkivshchyni my znyshchyly blyzko sta tankiv protyvnyka. I tse tilky tankiv”. (2023). [Deputy Commander of the 93rd brigade, Colonel Oleksandr Slipko: “In five months near Barvinkovo in the Kharkiv region, we destroyed about a hundred enemy tanks. And this is only tanks”]. URL: https://censor.net/ua/resonance/3413134/zastupnyk_komandyr_93oyi_brygady_polkovnyk_oleksandr_slipko_za_pyat_misyatsiv_bilya_barvinkovogo_na/ [Accessed: 30.10.2024]. [in Ukrainian].

Oleksandr SKRIABIN

*PhD of Historical Sciences, Senior Researcher
The Research Centre for Humanitarian Problems
of the Armed Forces of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2719-8400>*

Ihor YEVSIEIEV

*The Research Centre for Humanitarian Problems
of the Armed Forces of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1450-1378>*

Vasyl DEMBITSKYI

*The Research Centre for Humanitarian Problems
of the Armed Forces of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1049-8100>*

Kostiantyn KHALIMANENKO

*The Research Centre for Humanitarian Problems
of the Armed Forces of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4822-2431>*

REPELLING THE LARGE-SCALE ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION IN THE SUMY AREA: THE INITIAL PHASE OF THE INVASION (24.02–11.04.2022)

The hostilities in Sumy area began on February 24, 2022, from the first hour of the russian large-scale invasion of Ukraine. The enemy's actions advancing from the northeast were aimed at the rapid capture of Sumy and Chernihiv, the main transport hubs and highways of the two regions, to ensure the rapid advance of the main forces to Kyiv. At the same time, the enemy broke through to Okhtyrka and tried to break through from the northwest to Kharkiv.

To thwart the enemy's plans and provide an adequate response the Armed Forces of Ukraine launched a strategic defensive operation in the form of tactical actions. Taking into account the fact that the main forces of the enemy were directed towards Kyiv and were moving along the Sumy region along highways, the Ukrainian defenders, skilfully using forms and methods of mobile defence, destroyed the aggressor's personnel and armoured vehicles, which were moving in columns.

Containment of the enemy in the Sumy area made it possible to regroup Ukrainian army, draw up reserves, and replenish supplies. This, in turn, allowed gaining time to organize a general mobilization in the country and prepare defences around Kyiv and other cities of Ukraine. The persistent resistance of the Ukrainian defenders in the Sumy area exhausted the enemy, who gradually lost his combat capability. As a result, the military-political leadership of the russian federation was forced to abandon plans to capture the capital of Ukraine and withdraw its military groups to the state border by April 11, 2022.

The events that took place in the Sumy area during the initial phase of the invasion require more thorough study. Promising scientific research may be the study of the organization of the resistance movement in the temporarily occupied territory of the Sumy region in the specified period. The above requires the involvement of a new source base and its introduction into scientific circulation.

Keywords: *invasion, repelling, Defence Forces of Ukraine, defenders, Territorial Defence, russian troops, invaders, occupiers.*